

Wyrok z dnia 24 maja 2002 r., II CKN 892/00

Nie jest dopuszczalna droga sądowa w sprawie o zasądzenie kwoty pieniężnej obejmującej odsetki nienależnie pobrane od podatnika przez organ podatkowy.

Sędzia SN Maria Grzelka (przewodniczący)

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (sprawozdawca)

Sędzia SN Hubert Wrzeszcz

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa syndyka masy upadłości Zakładów Włókien Chemicznych „W.”, Spółki Akcyjnej w T.M. przeciwko Skarbowi Państwa, Urzędowi Skarbowemu w T.M. o 61 145,80 zł, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 15 maja 2002 r. na rozprawie kasacji pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 stycznia 2000 r.

zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił apelację, nie obciążając powoda kosztami postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z dnia 27 stycznia 2000 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 19 lipca 1999 r. w ten sposób, że utrzymał w mocy nakaz zapłaty polecający pozwanemu Skarbowi Państwa – Urzędowi Skarbowemu w T.M., aby zapłacił powodowemu syndykowi masy upadłości Zakładów Włókien Chemicznych „W.” w T.M. kwotę 61 145,80 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 stycznia 1994 r.

Według dokonanych ustaleń, po ogłoszeniu w dniu 1 października 1997 r. upadłości Zakładów „W.”, Urząd Skarbowy w T.M. zgłosił w dniu 27 kwietnia 1998 r. do masy upadłości wierzytelność w kwocie 806 088,30 zł. Izba Skarbowa w P.T. prawomocną decyzją z dnia 26 czerwca 1998 r. orzekła zwrot na rzecz Zakładów „W.” kwoty 61 145,80 zł., stanowiącej odsetki od zaległości podatkowej w zapłacie podatku dochodowego od osób prawnych za rok 1990, uznając, że zostały

nienależnie pobrane przez Urząd Skarbowy w dniu 27 stycznia 1994 r. z nadpłaty podatku dochodowego od osób prawnych za 1990 r. Pismem z dnia 27 lipca 1998 r. Urząd Skarbowy w T.M. powiadomił powoda, że w związku z wymienioną decyzją dokonał – zgodnie z art. 34 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej "Pr.upadł.") – potrącenia nadpłaty podatku dochodowego od osób prawnych za 1990 r. z wierzytelnością w kwocie 190 628,10 zł zgłoszoną do masy upadłości.

Sąd Apelacyjny uznał, że nadpłata podatku dochodowego nie jest objęta zobowiązaniem podatkowym, nie jest więc podatkiem, lecz nienależnym świadczeniem majątkowym o charakterze cywilnoprawnym, do którego spełnienia podatnik nie był zobowiązany (art. 410 § 2 k.c.). Strona pozwana nie mogła jednak dokonać potrącenia tej nadpłaty z przysługującą jej wierzytelnością, zgodnie bowiem z art. 37 Pr.upadł. wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia, powinien o tym oświadczyć nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności. Strona pozwana zgłosiła swą wierzytelność do masy upadłości w kwietniu 1998 r., a potrącenia dokonała dopiero w lipcu 1998 r.

Kasacja, w której pozwany wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, oparta została na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 34 § 1 i 2 oraz art. 37 Pr.upadł., art. 498 k.c. oraz art. 28 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jedn. tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 108, poz. 486 ze zm.) w związku z art. 330 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.) i uznanie, że dokonane w dniu 27 lipca 1998 r. potrącenie wierzytelności w kwocie 190 628,10 zł było bezskuteczne. Zdaniem skarżącego, Sąd Apelacyjny naruszył także art. 72 § 1 Ordynacji podatkowej przez błędne zakwalifikowanie wierzytelności powoda w postaci odsetek nienależnie pobranych przez Urząd Skarbowy jako nadpłaty podatku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 393¹¹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia kasacją oraz jej podstaw, w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Mając na względzie powyższe uregulowanie, rozważenia wymagała kwestia, czy w rozpoznawanej sprawie jest dopuszczalna droga sądowa, skoro w wypadku niedopuszczalności drogi sądowej zachodzi nieważność postępowania (art. 379 pkt 1 k.p.c.).

Stanowisko Sądu Apelacyjnego, dopuszczające drogę sądową w niniejszej sprawie, oparte jest na stwierdzeniu, że o dopuszczalności drogi sądowej decyduje charakter dochodzonej wierzytelności. Jeśli wierzytelność nie ma charakteru publicznoprawnego, lecz cywilnoprawny, droga sądowa – w ocenie tego Sądu – jest dopuszczalna, chyba że przepisy szczególne przekazują rozpoznanie takiej sprawy do właściwości innych organów. Stwierdzenia te nie budzą żadnych zastrzeżeń, gdyż zgodne są z unormowaniem zawartym w art. 2 § 3 k.p.c. Nie można natomiast podzielić wewnętrznie sprzecznego stanowiska Sądu Apelacyjnego, że dochodzona przez stronę powodową należność jest „nadpłatą, mającą charakter wyłącznie cywilnoprawny”, oraz że o nadpłacie tej orzeka na podstawie szczególnych przepisów organ administracyjny, a jednocześnie przyjmuje się, że do dochodzenia zwrotu tej nadpłaty droga sądowa jest dopuszczalna. Rozumowanie takie nie pozostaje w zgodzie z art. 2 § 3 k.p.c., stanowiącym, że nie są rozpoznawane w postępowaniu sądowym sprawy cywilne, jeżeli przepisy szczególne przekazują je do właściwości innych organów.

Przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa nie posługują się pojęciem „nadpłaty o charakterze cywilnym”. Jak trafnie zauważył Sąd Apelacyjny, zawierają one legalną definicję nadpłaty, określają, kiedy powstaje, a ponadto, w jaki sposób podatnik może uzyskać zwrot nadpłaconego lub nienależnie pobranego podatku. Dodać należy, że o stwierdzeniu nadpłaty orzekają organy podatkowe (art. 79 § 1 i 3). Zgodnie z art. 77 § 1 Ordynacji podatkowej, nadpłaty podlegają oprocentowaniu w wysokości równej wysokości odsetek za zwłokę pobieranych od zaległości podatkowych. Nie budzi wątpliwości, że o odsetkach od nadpłat oraz o odsetkach od zaległości podatkowych, jako o należnościach ściśle ze sobą powiązanych, również orzekają organy podatkowe. Orzekanie o zwrocie odsetek od nadpłat przekazane zatem zostało na podstawie przepisów Ordynacji podatkowej do właściwości „innych organów” w rozumieniu art. 2 § 3 k.p.c., co oznacza, że droga sądowa w omawianym zakresie jest niedopuszczalna. Żądanie zapłaty kwoty pieniężnej, obejmującej orzeczonej przez organ podatkowy zwrot nienależnie pobranych odsetek od podatku, nie może zatem być rozpoznane na drodze sądowej.

Okoliczność, że orzeczona w postępowaniu administracyjnym należność nie może być egzekwowana według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, gdyż nie wynika z zastosowania wzajemnego potrącenia zobowiązań

podatkowych z zobowiązaniami organu podatkowego (art. 2 § 1 pkt 1c ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jedn. tekst: Dz.U. Nr 36 z 1991 r., poz. 161 ze zm.), nie zmienia oceny co do niedopuszczalności drogi sądowej w rozpoznawanej sprawie, nie ta bowiem okoliczność, jak wykazano, decyduje o dopuszczalności bądź niedopuszczalności drogi sądowej.

Mające przemawiać za dopuszczalnością drogi sądowej stwierdzenie Sądu Apelacyjnego, że "powód nie ma innej drogi do dochodzenia swoich roszczeń, decyzja o zwrocie nadpłaty nie jest bowiem tytułem egzekucyjnym (...) w sądowym postępowaniu", jest nieuzasadnione. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 lutego 1997 r., III CZP 1/97 (OSNC 1997, nr 8, poz. 98), na którą zwrócił uwagę Sąd Okręgowy, podniósł, że wolą racjonalnego prawodawcy nie może być ograniczenie możliwości dochodzenia praw natury cywilnoprawnej tylko do stadium rozpoznawczego, z wyłączeniem stadium egzekucyjnego. Przyjąć należy, że jeżeli w postępowaniu rozpoznawczym kompetentny organ rozpoznaje sprawę co do należności o charakterze cywilnym i wydaje orzeczenie lub decyzję, z których wynika obowiązek spełnienia świadczenia, to każde zapadłe orzeczenie lub decyzja powinna wywołać skutek nie tylko w postaci prawomocności (ostateczności), lecz także skutek w postaci wykonalności. Podzielając to stanowisko stwierdzić należy, że wprawdzie brak jest wyraźnej normy, która prowadziłaby do wniosku, że decyzja, którą orzeczony został zwrot należności z tytułu nienależnie naliczonych odsetek od podatku, stanowi jeden z rodzajów tytułów egzekucyjnych realizowanych w drodze egzekucji sądowej (art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c.), jednakże, opierając się na przytoczonej regule dotyczącej wykonalności świadczenia objętego wydaną decyzją, przyjąć należy, że wskazana decyzja stanowi tytuł egzekucyjny, o którym mowa w art. 777 pkt 3 k.p.c.

W świetle przedstawionych wywodów droga sądowa była niedopuszczalna i pozew podlegał odrzuceniu (art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c.). W przypadku gdy pozew ulega odrzuceniu, nie ma podstaw do uchylenia zaskarżonego wyroku sądu drugiej instancji i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania. W takiej bowiem sytuacji Sąd Najwyższy uchyła wydane w sprawie wyroki oraz odrzuca pozew (art. 393¹⁶ k.p.c.). Wobec tego, że Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 19 lipca 1999 r. uchylił nakaz zapłaty i odrzucił pozew, nie było podstaw do uchylenia tego wyroku, zawierającego już rozstrzygnięcie o odrzuceniu pozwu. W opisanej sytuacji

procesowej należało zmienić zaskarżony wyrok i oddalić apelację, a więc orzec w sposób, w jaki powinien to uczynić Sąd Apelacyjny.